

ARİSTOTELES'İN *TİMAİOS* OKUMASINDA UNSUR TARTIŞMASI

Merve Arlı*

DISCUSSION OF ELEMENTS IN ARISTOTLE'S *TIMAEUS* READING

ÖZ

Aristoteles'in Platon okuması en az iki çeşittir. Bunlardan ilki; herkesin bildiği gibi, Platon'u çeşitli konularda eleştiren okumadır. Bu biçimle, hocasının düşüncesini aktardığı ikinci okuma biçimi arasına ayırım koymak yerinde olacaktır. Bu ayırım, özellikle bir fizik (*physikê*) tartışması olan fiziksel unsurlar meselesi söz konusu olduğunda, Aristoteles'in okumasını anlamak açısından önem arz eder. Aristoteles, *Oluş ve Bozuluş Üzerine*'de (II, 3, 330b15-16) Platon'a göre, her şeyin kendisinden geldiği unsurların 3 çeşit olduğunu söyler. Bu başlı başına Platon'un *Timaios*'ta söylediklerine karşıt gözüke de Aristoteles'in *Ruh Üzerine*'deki(404b15-20) tespiti Aristoteles'in *Timaios* okumasının işaretlerini sunar. Bu çalışmada Aristoteles'in *Timaios* okuması "unsur" konusu üzerinden tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aristoteles, Platon, Timaios, unsur, ruh, fizik.

ABSTRACT

There are at least two kinds of Aristotle's reading of Plato. The first one, as everybody knows, is the critical reading. The second kind of reading which covers the transmission of his master's thoughts, should be distinguished from the first. This distinction is important for understanding Aristotle's reading of Plato especially when physical elements are considered, which is a physics (*physikê*) discussion. Aristotle in *On Generation and Corruption* (II, 3, 330b15-16) tells that for Plato, there are three types of elements from which everything comes. Although this seems to be in contrast to what Plato said in *Timaios* itself, a pas-

* Arş. Gör., Üsküdar Üniversitesi Felsefe Bölümü (merve.arli@uskudar.edu.tr). Yazı geliş tarihi: 15.05.2017; kabul tarihi: 12.06.2017.

sage of *On the Soul* (404b15-20) gives indications about Aristotle's reading of *Timaios*. In this work, Aristotle's *Timaios* reading will be discussed through the "element" topic.

Keywords: Aristotle, Plato, Timaeus, elements, soul, physics

...

1

Aristoteles, her şeyin kendisinden geldiği fiziksel unsurlar (*stokheion*) konusuna *Oluş ve Bozuluş Üzerine* adlı metninde yer verir. Unsur araştırmasına da diğer konularda yaptığı gibi kendinden önceki görüşleri değerlendirerek başlar. Fiziksel unsurun/unsurların ne/neler olduğunu araştırırken basit cisimleri unsur olarak kabul edenlerin bazılarının bir, bazılarının iki ya da üç, bazılarının dört unsurun var olduğunu iddia ettiklerini söyler.¹ Bir unsurun varlığını savunanların, diğer her şeyi seyreleme ve yoğunlaşmayla açıkladıklarını belirtir. İki unsurun var olduğunu iddia edenler ise Parmenides'in yaptığı gibi ara unsurları ilk unsurların karışımları olarak almışlardır. Parmenides, ateş ve toprağı unsur olarak almış, su ve havayı bu ikilinin ara karışımları olarak görmüştür. Aristoteles şöyle devam eder: "Üç olduğunu söyleyenler için de aynı durum söz konusudur. Platon'un ayrımlarında olduğu gibi: O orta terimi karışım yapmıştır".² Burayı iki şekilde anlamak mümkün: Birincisi, Aristoteles'e göre Platon, üç unsurun varlığını kabul etmiştir. İkincisi ise Platon, üç unsurun varlığını kabul edenlerle aynı şeyi yapmıştır. Diğer bir deyişle, iki ucun karışımından bir ara unsur³ üretmiştir. Aristoteles, her şeyin iki unsurdan geldiğini düşünenlerle üç unsurun varlığını savunanları diğer bir deyişle Parmenides ve belki Platon'u birbirlerine yakın görür. Sonuç olarak, tek fark orta terimin ikiye ayrılıp ayrılmamasıdır. Dört unsuru kabul edenler içinse Empedokles örneği verilir.⁴ Biz öncelikle birinci anlamama biçimimizi, Platon'un üç unsuru kabul ettiği fikrini değerlendireceğiz.

¹ Aristoteles, *Oluş ve Bozuluş Üzerine*, çev. Celal Gürbüz, İstanbul: Ara Yayıncılık, 1990, s. 113.

² *A.g.e.*, II, 3, 330b13-17: "Οἱ δ' εὐθὺς δύο ποιοῦντες, ὥσπερ Παρμενίδης πῦρ καὶ γῆν, τὰ μετὰξὺ μίγματα ποιοῦσι τούτων, οἷον ἀέρα καὶ ὕδωρ. Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ τρία λέγοντες, καθάπερ Πλάτων ἐν ταῖς διαφάσεσιν· τὸ γὰρ μέσον μίγμα ποιεῖ ». Bu çeviri tarafımıza aittir. Burada, Marwan Rashed'in Fransızca çevirisi takip edilmiştir. Bkz. Aristote, *De la Génération et la Corruption*, çev. Marwan Rashed, Paris: Belles Lettres, 2004, s. 57. Konuyla ilgili detaylı bir analiz için bkz. Aristotle, *On Coming and Passing Away*, with Introduction and Commentary by Harold H. Joachim, Oxford: Oxford at the Clarendon Press, 1922, s.214-17.

³ Burada unsur ifadesini fiziksel karşılığının ötesinde, diğer bir deyişle basit cisim (*somata apla*) anlamıyla değil; genel anlamıyla, temel öge manasında kullanıyoruz.

⁴ *Ruh Üzerine*'de (I, 2, 404b10-18) ise Aristoteles, Platon'u Empedokles'e yakın bulacaktır: "Birçok ilke kabul edenler için ruh, bu ilkelerle özdeşti ve sadece bir ilke kabul edenlere göre, ruh bu ilkenin kendisidir. Empedokles'in, ruhun bütün öğelerden oluştuğunu, aynı zamanda bu öğelerin her birinin bir ruh olduğunu söylemesi böyledir.[...] Aynı şekilde Platon *Timaios*'ta ruhu öğelerden hareketle biçimlendirir". Aristoteles, *Ruh Üzerine*, çev. Zeki Özcan, 3. Baskı, Ankara: Birleşik Yayınevi, 2011, s. 29-30.

Oluş ve Bozuluş Üzerine'deki bu pasajda Aristoteles'in Platon okumasını takip etmekte zorlanıyoruz. Aristoteles'in Platon'un hangi ayrımlarından bahsettiğini bilmiyoruz. Dahası bir metinden mi bahsediyor yoksa Platon'un yazmadığı doktrinine (*agrapha dogmata*) mi atıfta bulunuyor? Üstelik Rashed'in de belirttiği gibi Aristoteles, Platon'un ayrımlarından söz ederken belirli artikel (*definite article*) kullandığı için okuyucunun da bildiği bir şeyi söylüyor gibi gözüküyor.⁵ Metne geri dönersek, Platon'da üç unsurun var olduğu düşüncesine bir *Timaios* okuyucusu karşı çıkacaktır. Çünkü bütün fiziksellerin kendisinden türediği dört unsurun olduğu ve neden dört oldukları metinde şöyle belirtilir:

“Demek ki evren, gövdesi, derinliği olmayan, düz bir yüzeyden ibaret olmuş olsaydı tek bir orta terim hem iki ucu hem de kendisini bir araya getirmeye yetişirdi. Ama, gerçekte bu gövdenin katı olması gerekiyordu. Katılar da her zaman bir değil iki orta terimle birbirlerine bağlandıklarından tanrı ateşle toprağın arasına suyla havayı koymuştur”.⁶

Aristoteles'in Platon ve Parmenides'i bu konuda yakın görmesinin gerekçesi bizzat *Timaios*'ta bulunabilir. Her iki düşünür de ilk aşamada ateş ve toprağı fiziksel unsurlar olarak kabul etmiştir. Fakat Platon evrenin katı olduğunu söylediği için yalnızca üç unsurun var olduğuna karşı çıkacaktır. Üç unsurdan oluşan bir evren ancak iki boyutlu bir evren için geçerli olabilirdi.⁷ Bu söylendiği halde Aristoteles, Platon'un dört değil de üç unsuru kabul ettiğini iddia ediyorsa, ya Aristoteles *Timaios* diyalogunu dikkate almamıştır veya metni bilerek çarpıtıyordur ya üç unsurlu evreni Platon'dan bizzat dinlemiştir ya da *Oluş ve Bozuluş Üzerine*'de bahsedilen unsurlar ilk akla gelen fiziksel unsurlar değildir.

Aristoteles'in *Timaios* diyalogunu dikkate almaması öncelikle kendi metinlerine bakılırsa mümkün gözükmemektedir. Zira diyaloglar arasında ismini en çok andığı diyalog *Timaios*'tur.⁸ İkincisi, aynı kitapta⁹ ilgili pasajın hemen öncesinde *Timaios*'ta *khôra* ile unsurlar arasındaki ilişkinin açıkça anlatılmadığını, bu konuda gerekli ayrımların konulmadığını vurgular.¹⁰ Aristoteles'in metni ne kadar yakından okuduğu bu tespitten bellidir. Devamında Aristoteles, Platon'a göre unsurların katılar (*stereos*) olduğunu, bu yüzden de ilksel maddeyi (*hypokeimenon*) oluşturanın da yüzeyler olacağını söyler. Eğer Aristoteles Platoncu unsurları aynı zamanda katılar olarak değerlendiriyorsa karışım konusunda 'unsur' denilenin ne olduğunu bir daha düşünmek

⁵ Aristote, *De la Génération et la Corruption*, s. 158.

⁶ *Timaios* 32b-c. Platon, *Timaios*, çev. Erol Güneş ve Lütü Ay, İstanbul: Sosyal Yayınlar, 2001.

⁷ Üç boyutlu katılar için iki orta terim gereklidir.

⁸ George S. Claghorn, *Aristotle's Criticism of Plato's 'Timaeus'*, Netherlands: The Hague Martinus Nijhoff, 1954, s. 1.

⁹ Aristoteles, *Oluş ve Bozuluş Üzerine*, II, 1, 329a13-23, s. 104.

¹⁰ *Timaios* bu konuda kesin ifadelerle konuşmaz. Benzetme yoluna gider. Altın benzetmesi buna örnektir ki Aristoteles, *Oluş ve Bozuluş Üzerine*'de (329a15) aynı benzetmenin oluşu açıklamak için uygun olmadığını belirtir. Diyalogdaki başka bir ifade ise unsurların, *khôra*'nın birbirlerinden farklı nitelikler taşıyan parçaları olmasıdır.

gerekir. Zira fiziksel unsurlar ateş, su, hava, toprak olmalarından ziyade birbirlerinden farklı katılar (*stereos*) olarak düşünüldüğünde, herhangi bir katının diğerlerinin karışımı olmayacağı bellidir. Ayrıca bu katılar biri evrene has olmak üzere 5 çeşittir.¹¹ O halde *Timaios* diyalogunu dikkate almamış olabileceği ihtimali bir kez daha zeminini yitiriyor. Aynı zamanda bizi ‘unsur’ derken fiziksel basit cisimler dışında başka bir şey söylemiş olabileceği fikrine yani üçüncü ihtimalimize götürüyor. Bunun dışında metni bilerek çarpıttığı ihtimali bizi felsefi bir tartışmadan çok niyet okumaya götürür. Geri kalan iki ihtimal ise araştırmaya değer gözüküyor.

İkinci ihtimalimiz Aristoteles’in bunu Platon’un yazmadığı öğretilerinden duyduğudur. Philoponus¹², Aristoteles’in *diareseis* başlığı altında notlar almış olabileceğini ve bunları aktarıyor olabileceği önerisinde bulunur. Eğer böyleyse, Joachim’in de sorduğu gibi akla şu soruyu sormaktan başka seçenek gelmiyor: Neden *Timaios*’la ters düşen bir görüş olduğu halde üstelik *Timaios* diyaloguna da birçok kez referans verilen bir metin olan *Oluş ve Bozuluş Üzerine*’de bu durum hakkında hiçbir açıklamada bulunmuyor? Şüphesiz Aristoteles’ten hiç yapmadığı bir şeyi beklemek anlamsız ve boşa olurdu. Ama örneğin, *Fizik*’in IV. kitabına bakıldığında başka bir konuda da olsa bunu yaptığı görülecektir. Aristoteles, yer (*topos*) hakkında yaptığı araştırmada, onun bir biçim tarafından sarılan ve büyüklüğü dolduran şey olarak düşünüldüğünde madde olduğunu söyler ve şöyle devam eder:

“Bunun için Platon da *Timaios*’ta maddenin (*hyle*) ve uzamın (*khôra*) aynı şey olduğunu söylüyor. Çünkü şekil verilebilir/yoğrulabilir (*to metaleptikon*) olanı ve uzamı bir ve aynı şey görüyor. Gerçi o burada ‘Yazıya Dökülmemiş Görüşler’deki (*agrapha dogmata*) ‘şekil verilebilir olan’dan başka biçimde tanımlıyorsa da yine de yeri ve uzamı aynı şey diye kabul ediyor”.¹³

Görüldüğü gibi diyaloglarla Platon’un sözlü öğretisi arasında bir fikir ayrılığı söz konusuysa Aristoteles bunu belirtiyor. Dolayısıyla burada çözümü Platon’un yazılmamış öğretilerine atmak için bir sebep yok. Bu yüzden Joachim, Aristoteles’in üç unsur derken referans verdiği kişinin Platon olmadığı konusunda kendini ikna ediyor. Joachim’in önerisine göre Aristoteles, üç unsuru savunanların iki ucu kabul edip üçüncüyü bunların karışımı yaptığını; bunun Platon’un ayrımlarında orta terimi karışım olarak almasının aynısı olduğunu söylüyor. Bu durumda *Timaios*’la bu pasaj arasındaki gerilim çözülmüş oluyor. Dolayısıyla aradaki tek benzerlik iki ucu alıp ara terimi bunlardan karışım yoluyla türetmek oluyor. Fakat eğer bu öneriye tutunacaksak, Aristoteles’in neden üç unsur savunucularından örnek vermeyip de Platon’u bahsettiğimiz felsefi tavra örnek olarak gösterdiğini açıklamak gerekir. Aristoteles *Oluş ve Bozuluş Üzerine*’nin II. Kitabının başlangıcında aynı konuda şöyle demiştir:

¹¹ Platon, *Timaios*, 54d-55d.

¹² John Philoponus, *In Aristotelis libros ‘De Generatione et corruptione’*, ed. H. Vitelli, Berlin: Reimer, 1897, s. 226 vd.

¹³ *Fizik*, IV, 2, 209b5-20. Aristoteles, *Fizik*, çev. Saffet Babür, 5. Baskı, İstanbul: YKY, 1997, s. 141.

“Duyulur cisimlere dayanak olmaya yarayan maddeye gelince bazı filozoflar ona tek derler. (...) Ayrıca, tersine başkaları sayıca çoktur, derler: Kimileri için bu ateş ve topraktır, başkaları bu iki elemana üçüncü olarak havayı eklerler; en son başkaları, Empedokles gibi, dördüncü eleman olarak suyu eklerler”.¹⁴

Burada ve diğer pasajda üç unsurdan kastın ne olduğu belli oluyor: Ateş ve torağa üçüncü olarak hava eklenmiştir. Daha önce belirttiğimiz gibi, Aristoteles'in *Timaios* okuması birçok kez *Timaios*'la bariz bir çelişki yarattığı için bu üçlü unsur fikrinin Platon'a ait olamayacağı aşikâr. Dolayısıyla Joachim'in belirttiği¹⁵ ve Rashed'in¹⁶ de haklı bulup desteklediği ikinci anlama biçimi, yani üç unsurun Platon'a atfedilmediği; ona atfedilenin iki ucun onların karışımı olan bir ara terimle türetildiği tavrı olması daha makul görünüyor. Bu durumda esas mesele, bahsedilen Platon ayrımlarının (*diairesis*) ne ya da neler olduğunu çözmek oluyor.

2

Aristoteles'in *Oluş ve Bozuluş* eserinde yaptığı şu tespitten yola çıkmıştık: Üç unsurun olduğunu söyleyenler, Platon'un ayrımlarında yaptığı gibi ara terimi (*mesos*) karışımdan (*migma*) elde ediyor. Bu ayrımların neler olduğu sorusu aslında birçok defa sorulmuş ve farklı cevaplarla muğlaklık giderilmeye çalışılmıştır.¹⁷ Öncelikle, Philoponus'a göre Afrodisiaslı Aleksandros, Aristoteles'in *Sofist*'e gönderme yapmış olabileceğini söylemiştir.¹⁸ *Sofist*'te ilk akla gelen ayrımlar bilindiği gibi temel ontolojik ayrımlardır. Bunlar; Varlık, Aynı, Ayrı, Hareket ve Sükûnet olmak üzere en önemli tür-kavramlarıdır.¹⁹ Şüphesiz bu beş *genos*'un fiziksel unsurlarla rabitaları vardır. Fakat Aristoteles'in bahsettiği birisi diğer ikisinin karışımı olan üçlü bir yapıyla direkt bir bağlantısı gözükmemektedir. Bizim bu konudaki önerimiz aslında daha önceki Joachim ve Rashed'in önerisinden farklı değil: Aristoteles, Platon'un “ayrımları” derken yine *Timaios* diyalogunu takip ediyor fakat ilginç bir biçimde fiziksel unsurların²⁰ katı cisimlere dönüştürülmesini anlatan kısımdan değil²¹; Demiourgos'un kosmosun ruhunu oluşturduğu kısımdan bahsediyor.²² *Timaios*, Demiourgos'un ruhu oluşturmak için üçlü bir yapı kullandığını anlatır:

¹⁴ Aristoteles, *Oluş ve Bozuluş Üzerine*, 328b32-329a5, s. 103.

¹⁵ Aristotle, *On Coming and Passing Away*, s. 216.

¹⁶ Aristote, *De la Génération et la Corruption*, s. 158.

¹⁷ Bu yüzden metnin Türkçedeki Celal Gürbüz çevirisi yetersiz kalıyor. Celal Gürbüz *diairesis*'i üç unsurlara atfettiği için gerisinde bir literatür bırakmış olan çeviriyi yok sayıyor. Türkçe çeviri için bkz. Aristoteles, *Oluş ve Bozuluş Üzerine*, s.113.

¹⁸ Detaylı bir analizi için bkz. Aristotle, *On Coming and Passing Away* s. 215.

¹⁹ Platon, *Sofist*, 254d'den itibaren. ‘Tür kavramları’ ifadesi Ömer Naci Soykan'a aittir. Bkz. Platon, *Sofist*, Metin Okuma, Çev. ve Yorumlayan: Ömer Naci Soykan, İstanbul: Pinhan Yayınları, 2015.

²⁰ Burada unsurdan kasıt basit cisimler değil; onları önceleyen dik üçgenlerdir. Bkz. *Timaios*, 55d.

²¹ *A.g.e.*, 52e-56d.

²² Ruhun oluşturulmasının anlattığı kısımdan; *A.g.e.*, 35a ve sonrasında bahsediyor.

“Ruhu şu öğelerle, şu şekilde yarattı: Bölünmez ve her zaman aynı kalan tözle cisimlerde bulunan ve bölünebilen tözü birleştirerek bir üçüncü ortalama töz vücuda getirdi. Bu tezde hem Aynı kalan hem de Öteki töz vardı. Böylece onu bölünmez tözle cisimlerin bölünebilen tözü ortasına koydu”²³.

Ruh, bölünmez ve Aynı kalan tözle (*ousia*) bölünen, sürekli Aynı olan ve cisimlerde bulunan tözün ve bunların karışımının oluşturduğu üçüncü bir tözün yeniden karıştırılması ve bu karışımın sayılara bölünmesiyle²⁴ oluşturulmuştur. Görüldüğü gibi Aristoteles’in anlattığı tabloya çok benziyor. Buna ek olarak *Ruh Üzerine*’de şöyle bir ifade yer alıyor:

“Çünkü <Demiourgos> önce ruhu öğelerden hareketle oluşturdu ve ruhun kendine doğuştan bir uyum duygusuna sahip olması için ve Evrenin uyumlu hareketleri gerçekleştirmesi için, ruhu uyumlu sayılara göre bölümlere ayırdı; sonra doğrusal boyutu daireye dönüştürdü ve birliği iki noktada bağlı iki daireye böldü; en sonunda bu dairelerden birini kendi sırasında yedi daireye böldü”²⁵.

Ruh Üzerine’den alınan bu pasajda Aristoteles ruhun oluşumundaki bölme ya da ayırma işleminin altını çiziyor.²⁶ Fakat burada başka bir zorluğa giriyoruz. Neden fiziksel unsurların söz konusu olduğu yerde Aristoteles *Timaios*’un ruh kısmını anma gereği duyuyor? Üstelik bu durum sadece *Oluş ve Bozuluş Üzerine*’ye özgü değil. Aynı tabloyla *Ruh Üzerine* kitabında bir kez daha karşılaşıyoruz. Aristoteles I. Kitapta ruhu unsurlardan (*stoikheia*) oluşturan Empedokles’i andıktan sonra Platon’un da aynı şeyi yaptığını söyler:

“Aynı şekilde Platon *Timaios*’ta ruhu öğelerden (*stoikheia*) hareketle biçimlendirir. Çünkü <ona> göre benzer benzerle bilinir ve nesnel ilkeleri tarafından oluşturulur”²⁷.

Aristoteles, ruhun unsurlardan oluşturulduğu meselesine geri döner. Şüphesiz buradaki unsurlardan kasıt Aynı, Aynı ve ikisinin karışımından oluşan üçüncü tözdür. Ruh araştırmasında Empedokles’le Platon’u yakın görmesinin sebebi ise iki düşünürün aynı ilkeyi benimsemesidir: “benzer benzerle bilinir”. Aristoteles, *Timaios* okumasını bu ilkeyi gözeterek yapıyorsa fiziksel unsur konusunun evrenin ruhunun oluşumundan bağımsız okunamayacağını düşünmüştür. Ruhtan sonra yapılan evrenin bedeni, ruhla birbirlerine bağlanmıştır ve ruh bedeninin her tarafına yayılmış vaziyette onu çevrelemektedir. Ruh her ne kadar hareketin ilkesi ve bilme yetisi olsa da *Timaios*’un bu kısmında ruhun bilme yetisi vurgulanmaktadır:

“Demek oluyor ki ruh aynı kalan tözle öteki tözün özünden, bir de üçüncü tözden vücuda getirilmiştir. Bu üç öğeden birleşmiş, matematik bir şekilde hem bölünen, hem birleştirilen

²³ Metnin orjinalinde öğe kelimesi geçmiyor. *A.g.e.*, 35a-b.

²⁴ Burada bölmek/ayırmak derken kullanılan kelime Aristoteles’in de kullandığı “διατείνω” kelimesidir.

²⁵ Aristoteles, *Ruh Üzerine*, I, 3, 406b27-30, s. 40.

²⁶ “bölmek”, “ayırmak” anlamına gelen “διατέω” (*diaireō*) fiiliyle iki defa karşılaşıyoruz.

²⁷ Aristoteles, *Ruh Üzerine*, I, 2, 404b15-20, s. 30.

ruh kendi üzerinde dönerek kendiliğinden bir daire çizer. Bölünebilir bir tözle yahut da tözü bölünmez bir cisimle temas haline gelince, varlığının bütün hareketiyle bu cismin hangi tözden olduğunu ve hangisinden olmadığını açıkça gösterir”.²⁸

Evrenin ruhu iki tözü, Aynı'yı ve Ayrı'yı tanımaya muktedirdir çünkü kendisi bu iki tözün ve Aynı-Ayrı karışımından, bu üçlü yapıdan oluşturulmuştur. Bu yüzden ruh, aynı olanı, her zaman sabit kalanı ve her zaman değişeni, hep kendinden ayrı olanı anlama kabiliyetine sahiptir. Diğer bir deyişle, hem Varlıkla (*Etre/Being*) hem de Oluşla (*Devenir/Becoming*) bağlantı kurabilir. Görüldüğü gibi, burada Platon düşüncesinin ve idealar/olanlar ikiliğinin bağlantı noktasını oluşturan fikir mevcuttur. Bu yüzden Aristoteles'in "benzer benzeri bilir" üzerinden yaptığı *Timaios* okuması, Platon'un tek doğa felsefesini anlatan diyalogunun hakkını verir.

Sonuç

Aristoteles'in genel anlamda Platon okumasını ve özelinde de *Timaios* okumasını analiz ederken konuyu tespitler ve eleştiriler olarak ikiye ayırmak gerekir. Aksi halde, en iyi ihtimalle Aristoteles'in Platon düşüncesine nasıl yaklaştığını çözememiş oluruz. Bunu bir örnekle anlatalım: Aristoteles, evrenin ruhu fikrini ya da ruhun harmonik sayılardan oluşmuş bir büyüklük olmasını eleştirir.²⁹ Platon'un ruh anlayışında, buradan çıkışla birtakım sorunlar görülür. Fakat bu eleştirilerin yapıldığı metinde geçen "Timaios, ruhu unsurlardan oluşturmuştur" tespitini, evrenin ruhu fikrini eleştirdiği için adeta toptancı bir tavırla eleştirel ve bu yüzden daha da ileri gidip *Timaios*'la çelişkili bulmak, bunun sonucunda da Aristoteles'in *Timaios*'u iyi bilmediği yahut bilerek çarpıttığı neticesine varmak, Aristoteles'i ve hocasını anlama biçimini yanlış yorumlamaktır. Biz bu çalışmada, en azından bu yanlıştan kaçınmaya davet etmek amacıyla Aristoteles'in *Timaios* okumasını "unsurlar" konusu üzerinden sökmeye çalıştık.

KAYNAKLAR

- Aristoteles; *Oluş ve Bozuluş Üzerine*, Çev. Celal Gürbüz: İstanbul, Ara Yayıncılık, 1990.
 —; *Fizik*, Çev. Saffet Babür: İstanbul, YKY, 5. Baskı, 1997.
 Aristote; *De la Génération et la Corruption*, Texte établi et traduit par Marwan Rashed, Paris: Belles Lettres, 2004.
 Aristoteles; *Ruh Üzerine*, Çev. Zeki Özcan, Ankara: Birleşik, 3. Baskı, 2011.
 Aristotle; *On Coming and Passing Away*, with Introduction and Commentary by Harold H. Joachim, Oxford: Oxford at the Clarendon Press, 1922.
 Claghorn, George S.; *Aristotle's Criticism of Plato's 'Timaeus'*, Netherlands: The Hague Martinus Nijhoff, 1954.

²⁸ Platon, *Timaios*, 37a-b, ss. 32-3.

²⁹ Aristoteles, *Ruh Üzerine*, I, 3, 407a vd.

- Philoponus, John; *In Aristotelis libros 'De Generatione et corruptione'*, ed. H. Vitelli, Berlin: Reimer, 1897.
- Platon; *Timaios*, Çev. Erol Güneş ve Lütfi Ay, İstanbul: Sosyal Yayınlar, 2001.
- ; *Sofist*, Metin Okuma Çeviren ve Yorumlayan: Ömer Naci Soykan, İstanbul: Pinhan Yayınları, 2015.